

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

สำหรับการวิจัยนี้มีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยที่ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1.1 รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลการผลิตและการตลาดกาแฟอราบิก้าบนพื้นที่สูง

1) ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลการผลิต ปริมาณการผลิตกาแฟอราบิก้าของประเทศ ไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย รายงาน หรือข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ

2) ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลด้านการตลาด จากความต้องการของคนกลางทางการตลาดของกาแฟอราบิก้าทั้งในตลาดรวบรวม ตลาดขายส่ง ตลาดขายปลีก ฐานข้อมูลการจำหน่ายกาแฟของโครงการหลวงและขยายผลโครงการหลวง และฐานข้อมูลรหัสศุลกากร เพื่อรวบรวมข้อมูลปริมาณนำเข้าและส่งออกกาแฟอราบิก้าในช่วงปี 2550 ถึงปี 2556 โดยการศึกษาจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการตลาดจากคนกลางทางการตลาดในตลาดระดับต่างๆ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 20 ตัวอย่างจากคนกลางทางการตลาดในตลาดทุกระดับตลาด

3.1.1.2 รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลการผลิตและการตลาดกาแฟอราบิก้าในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงและพื้นที่อื่นที่สำคัญ

1) ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลการผลิต ต้นทุนการผลิต กระบวนการจัดการกาแฟอราบิก้าในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวง โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดของเกษตรกรตัวอย่างและคนกลางทางการตลาดในพื้นที่ โดยเลือกตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) จำนวนร้อยละ 20 จากเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟทั้งหมดของแต่ละพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเป็นจำนวนตัวอย่างรวมทั้งหมด 61 ตัวอย่าง โดยรายละเอียดของจำนวนตัวอย่างของแต่ละพื้นที่เป็นดังนี้

พื้นที่ศึกษา	อำเภอ	จังหวัด	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตที่ขาย	จำนวนผลผลิต (ก.ก.)	จำนวนเกษตรกร (ครัวเรือน)	จำนวนตัวอย่าง (ตัวอย่าง)
1. แม่สลอง	แม่ฟ้าหลวง	เชียงราย	300	กะลา	230,000	53	11
2. ป่าเป้า	แม่แตง	เชียงใหม่	186	กะลา	3,500	84	17
3. สบโขง	อมก๋อย	เชียงใหม่	50	กะลา	513	20	4
4. ปางมะโฮ	เชียงดาว	เชียงใหม่	176	กะลา	2,549	36	8
5. แม่สลอง	ท่าสองยาง	ตาก	47	กะลา	1,670	24	5
6. วาวี	แม่สรวย	เชียงราย	80	ผลสด	40,000	35	7
7. ปางหินฝน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	140	ผลสด	1,200	25	5
8. แม่มะล่อ	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	21	ผลสด	1,000	20	4
รวม			1,000			297	61

2) ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลการผลิตกาแฟในพื้นที่ที่สำคัญเพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบกระบวนการจัดการด้านการผลิตและการตลาดที่สำคัญ 3 พื้นที่ ประกอบด้วย (1) พื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง ต.เทพเสด็จ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ (2) พื้นที่ดอยช้าง ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย (3) พื้นที่โครงการพัฒนาดอยตุง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการผลิต ต้นทุนการผลิต กระบวนการจัดการผลผลิตของเกษตรกรและข้อมูลด้านการตลาดจากคนกลางทางการตลาดในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากตัวอย่างเกษตรกรและคนกลางทางการตลาดที่เลือกมาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากแต่ละพื้นที่จำนวน 15-20 ตัวอย่าง

3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการวิเคราะห์ด้านการตลาดจะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive method) ซึ่งจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับระบบการตลาดของกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่ขยายผล โครงการหลวงและพื้นที่ผลิตกาแฟอาราบิก้าที่สำคัญ ซึ่งการอธิบายจะใช้แนวคิดการศึกษาด้านการตลาดทั้งการอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมทางการตลาด (functional approach) และการอธิบายคนกลางทางการตลาด (institutional approach) ที่เกิดขึ้นในช่องทางการตลาด (marketing channel)

สำหรับการวิเคราะห์ด้านการผลิตจะเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายและค่าเสียโอกาสในการผลิตกาแฟอาราบิก้า ซึ่งต้นทุนประกอบด้วย ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่ โดยมีรายละเอียดต้นทุนและการวิเคราะห์ ดังนี้

1) ต้นทุนผันแปร หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของผลผลิต ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการใช้ปัจจัยผันแปรในการผลิต เป็นปัจจัยการผลิตที่ผู้ผลิตสามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ได้ในช่วงเวลาการผลิตหนึ่งๆ โดยทำการวิเคราะห์ต้นทุนผันแปรทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

1.1 ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด เป็นต้นทุนผันแปรที่เกษตรกรจ่ายออกไปเป็นเงินสดในการซื้อปัจจัยผันแปรต่างๆ ได้แก่ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าอุปกรณ์การเกษตร และวัสดุอื่นๆ ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น

1.2 ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เป็นต้นทุนผันแปรที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่เป็นของเกษตรกรเอง หรือได้รับมาแล้วก็ใช้ไปในรูปของสิ่งของ ได้แก่ ค่าแรงงานของบุคคลในครอบครัว (ประมาณค่าออกมาเป็นตัวเงินตามอัตราค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่นนั้นๆ) ค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตรที่เกษตรกรผลิตได้เองหรือได้รับมาฟรี เป็นต้น

2) ต้นทุนคงที่ หมายถึง ต้นทุนการผลิตที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามปริมาณของผลผลิตไม่ว่าจะผลิตผลผลิตเป็นปริมาณมากน้อยเท่าไรก็ตาม ต้นทุนคงที่แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด และไม่เป็นเงินสด

2.1 ต้นทุนคงที่ที่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้ผลิตจะต้องจ่ายในรูปของเงินสดในจำนวนที่คงที่ แม้จะมีการผลิตหรือไม่มีการผลิตก็จำเป็นต้องจ่าย เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน เป็นต้น

2.2 ต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าใช้จ่ายจำนวนคงที่ที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายออกไปในรูปของเงินสด หรือเป็นค่าใช้จ่ายจากการประเมินกิจกรรม ได้แก่ ค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์การเกษตร ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนในการซื้ออุปกรณ์การเกษตร และค่าเสียโอกาสการใช้ที่ดินเป็นของตนเอง (ประเมินตามอัตราค่าเช่าที่ดินในท้องถิ่นนั้นๆ) เป็นต้น

3) ต้นทุนทั้งหมด หมายถึง ต้นทุนทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดจากการผลิตที่ประกอบด้วยต้นทุนคงที่ทั้งหมดและต้นทุนผันแปรทั้งหมด การคำนวณหาต้นทุนการผลิตทั้งหมดมักนิยมนำมาคำนวณออกมาในรูปต้นทุนการผลิตต่อไร่ ซึ่งหมายถึงต้นทุนการผลิตทั้งหมดทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดที่เกิดขึ้นจากการผลิตที่คิดเฉลี่ยต่อหน่วยพื้นที่เพาะปลูกหนึ่งไร่ นอกจากนี้ ยังนิยมนำมาคำนวณต้นทุนการผลิตทั้งหมดในรูปต้นทุนการผลิตต่อหน่วยผลผลิต ซึ่งหมายถึง ต้นทุนการผลิต

ทั้งหมดทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดที่เกิดจากการผลิตที่คิดเฉลี่ยต่อผลผลิตหนึ่งหน่วย มีหน่วยเป็นบาทต่อก.ก.หรือบาทต่อตัน เป็นต้น

4) กำไรและผลตอบแทน ในการผลิตนั้นรายได้ทั้งหมดที่ได้จากกระบวนการผลิตควรจะสูงกว่าต้นทุนผันแปร จึงจะสามารถทำให้เกษตรกรสามารถผลิตต่อไปได้ ส่วนที่เกินนี้เรียกว่า รายได้สุทธิ แต่ถ้ารายได้ทั้งหมดหักด้วยต้นทุนทั้งหมด (ต้นทุนผันแปรและต้นทุนคงที่) ผลต่างนี้คือ กำไรสุทธิ จากแนวความคิดดังกล่าว สามารถแสดงความสัมพันธ์ในรูปแบบสมการ ได้ดังต่อไปนี้

$$\text{ต้นทุนทั้งหมด} = \text{ต้นทุนผันแปรทั้งหมด} + \text{ต้นทุนคงที่ทั้งหมด}$$

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนผันแปร} = & \text{ค่าพันธุ์} + \text{ค่าปุ๋ยคอก} + \text{ค่าปุ๋ยเคมี} + \text{ค่าสารเคมี} + \text{ค่าแรงงานที่เป็นเงินสด} \\ & + \text{ค่าแรงงานที่ไม่เป็นเงินสด} + \text{ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง} + \text{ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์} + \text{ค่าเสียโอกาสเงินลงทุนใน} \\ & \text{ปัจจัยผันแปร} + \text{ค่าเบ็ดเตล็ด} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ต้นทุนคงที่} = & \text{ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์} + \text{ค่าเช่าที่ดิน} + \text{ค่าภาษีที่ดิน} + \text{ค่าเสียโอกาสของเงิน} \\ & \text{ลงทุน} + \text{ค่าดอกเบี้ยเงินกู้} \end{aligned}$$

$$\text{รายได้ทั้งหมด} = \text{จำนวนผลผลิตทั้งหมด} \times \text{ราคาขายเป็นก.ก.}$$

$$\text{กำไร} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนทั้งหมด}$$

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปร} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนผันแปรทั้งหมด}$$

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนที่เป็นเงินสด} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ต้นทุนที่เป็นเงินสดทั้งหมด}$$

3.1.3 การเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพ

เป็นการการเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพด้านการตลาดกาแฟอาราบิก้าที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรและ/หรือองค์กรชุมชนในพื้นที่ขยายผล โครงการหลวงที่สำคัญ ซึ่งการศึกษาจะเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส ของเกษตรกรผู้ผลิตในพื้นที่ขยายผล โครงการหลวง จากนั้นประมวลและสังเคราะห์ข้อมูล จากผลการศึกษา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากการประชุมกลุ่มเกษตรกร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะด้านการตลาดสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ขยายผล

สำหรับการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และ โอกาส จะประยุกต์ใช้แนวคิดการวิเคราะห์ SWOT Analysis (Kotler, 2003) ซึ่งเป็นการพิจารณาทั้งในด้านของจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน

(Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของการผลิตกาแฟและการตลาดในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงเมื่อพิจารณาปัจจัยทั้งภายในและภายนอก จากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์ TOWS Matrix ซึ่งจะเป็นการนำผลจากการวิเคราะห์ SWOT analysis มาใช้ร่วมกับข้อมูลส่วนอื่นๆ เพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์และข้อเสนอแนะด้านการตลาดสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวง (Wehrich, 1982) ซึ่งเป็นการพิจารณาจากประเด็นแต่ละคู่ที่ได้จาก SWOT analysis ดังนี้

ปัจจัย	ประเด็นจุดแข็ง (S)	ประเด็นจุดอ่อน (W)
ประเด็นโอกาส (O)	OS	OW
ประเด็นอุปสรรค (T)	TS	TW

